

каналах комунікації або цьому заважає слабкий технічний зв'язок (інколи недоброзесні студенти цим навіть зловживають). Отже, 100-відсотковий робочий контакт неможливий по визначенню. Студентам не до вподоби відсутність реального контакту із одногрупниками (хоч інтровертів такий бік справи влаштовує). Специфіка онлайн-освіти призводить до того, що щезає наголос у командній роботі, принаймні так, як ми його розуміли у «доковідний» період. Викладачів також не влаштовує послаблення контролю за виконанням завдань. Крім нестабільного інтернет-зв'язку, завадою під час увімкнень може стати навіть відеовторгнення сторонніх людей. В той же час, ефективною на вебінарах є практика гостей лекторів, яку вітають студенти (запрошення політиків, громадських та культурно-освітніх діячів та інш., яким через онлайн легко інтегруватися у заняття); обговорення у вигляді круглих столів, де кожен репрезентує власну позицію у межах визначеного регламенту тощо. До того ж, впродовж онлайн-занять формується відповідний відеоетикет чи відеоалгоритм поведінки, який викристалізовується у нас на очах методом проб та помилок.

Якщо проблеми охорони здоров'я в «ковідну» епоху ми позиціонуємо як екзистенційні, то проблеми освіти є не менш важливими для виживання цифрової людини. Нинішній онлайн-досвід в освіті складно переоцінити, бо таким чином люди будуть краще підготовленими до схожих викликів у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Почепцов Г. Г. Коронавирус: как меняются наше сознание и будущее. Харьков: Фолио, 2020. 250 с.
2. Скіннер К. Людина цифрова / пер. з англ. Г. Якубовська. Харків: Вид-во «Ранок» : Фабула, 2020. 272 с.

УДК: 378. 016: 94 (477.75)

Петреченко І.Є.,

кандидат історичних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,

м. Чернігів

ІСТОРІЯ КРИМУ ЯК КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

***Анотація:** У публікації висвітлюється досвід вивчення історії Криму у Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Увагу приділено інтерактивним формам та методам організації освітнього процесу, що використовуються при вивченні навчальної дисципліни. До їх числа належать перегляди і обговорення відеолекцій, художніх фільмів, семінари-диспути, конференції та ін.*

***Ключові слова:** Крим, кримськотатарський народ, форми та методи організації освітнього процесу.*

У освітніх програмах з історії України Міністерства освіти і науки України, за якими здійснюється навчання у закладах загальної середньої освіти нашої держави, значна увага приділяється вивченню історії Криму. Після анексії Криму у 2014 р. Російською Федерацією кількість питань з історії цього регіону, насамперед з історії кримськотатарського народу, на яких акцентує увагу сучасна українська школа, зросла [1; 2]. А відтак учителі історії мають володіти знаннями, що стосуються Криму та кримськотатарського народу у різні історичні періоди.

В українській школі вивчається історія Кримського ханства, його політичний устрій, господарський розвиток, культура та повсякденне життя населення, порушується проблема підкорення незалежної держави у 1783 р. Російською імперією. XIX ст., що стало періодом значних випробувань для кримських татар й ознаменувалося їх масовою еміграцією поза межі півострова, завершилося національним відродженням кримськотатарського народу, символом якого став просвітитель-реформатор, письменник, громадський діяч Ісмаїл Гаспринський. Його особистість також у фокусі уваги шкільного курсу історії України. У 1917 р. наслідком розгортання кримськотатарського визвольного руху стало скликання національного парламенту – Курултаю, на якому було проголошено створення Кримської Народної Республіки й ухвалено демократичну Конституцію. Одним із визначних лідерів кримськотатарського народу, діяльність якого вивчають у закладах загальної середньої освіти України, став Номан Челебіджіхан – перший демократично обраний муфтії мусульман Криму, голова уряду держави кримських татар, автор національного гімну «Ant Etkenmen» («Я поклявся»). Але інтервенція більшовиків на початку 1918 р. не дозволила кримським татарам розвинути і закріпити успіх національного державотворення, а наслідком розгортання військово-політичних подій на півострові у 1920 р. стало остаточне утвердження більшовицької влади та проголошення у 1921 р. Кримської Автономної Соціалістичної Радянської республіки у складі РСФРР. Найтрагічнішою сторінкою в історії кримських татар у XX ст. стала тотальна їх депортація з півострова. Долю кримських татар розділили інші народи, що населяли Крим – німці, болгары, греки, вірмени. Постановою Верховної Ради України від 12 листопада 2015 р. депортація кримських татар, здійснена комуністичним режимом СРСР 18 травня 1944 року, визнана геноцидом кримськотатарського народу. Усі ці події та процеси перебувають у фокусі уваги шкільного курсу історії України.

Знелюднений та занепалий Крим вже у статусі області 1954 р. був переданий до складу УРСР. Причини та наслідки такого рішення партійного керівництва СРСР вивчаються у шкільному курсі історії України. Депортовані кримські татари розпочали наполегливу і тривалу боротьбу за

повернення на свою історичну батьківщину. Одним із лідерів кримськотатарського національного руху став Мустафа Джамілев. Про його незламну волю та самовіддане служіння своєму народу учні також довідуються зі шкільного курсу історії України. Повернення кримських татар з місць депортації розпочалося лише за часів так званої «перебудови», але масовим цей процес став із здобуттям Україною незалежності. У 1991 р. кримські татари створили – Меджліс, що постановою Верховної Ради України від 20 березня 2014 р. визнаний як представницький орган кримських татар. 2014 р. приніс нові випробування на долю кримськотатарського народу, який лише почав відбудовувати своє життя на рідній землі. Це було спричинено анексією Криму Росією. Вивчення цих проблеми сучасній українській школі також передбачено освітньою програмою.

За Конституцією України та відповідно до норм міжнародного права, Крим є невід'ємною частиною України. Нинішній етап розвитку Української державності, ситуація, що складалася навколо Криму, вимагають додаткових зусиль для донесення правди про кримськотатарське минуле. Вивчення історії Криму та кримськотатарського народу – важлива складова підготовки майбутніх учителів історії сучасної української школи. Відтак, у Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, згідно з освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія)», у 2018 р. було розпочато вивчення нового курсу «Історія Криму», що розрахований на 3 кредити, загальною кількістю 90 годин.

У рамках зазначеного курсу вивчається історія півострова та народів, які його залюднювали від найдавніших часів до сьогодення. Першочергова увага приділяється вивченню історії кримськотатарського народу. Слід відзначити, що кількість наукових досліджень з цієї проблематики останніми роками суттєво зросла, збагатившись, зокрема, працями А. Іванця, С. Громенка, Г. Бекірової, С. Кульчицького, Л. Якубової, Т. Бикової [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9] та інших істориків. Під егідою Інституту історії України НАН України видано низку збірників, в яких акумульовані матеріали з різних періодів історії Криму, а також запроваджені у науковий обіг комплекси документів з історії регіону. Усі новітні дослідження з історії Криму активно використовуються при підготовці до занять [10; 11; 12; 13; 14].

У рамках вивчення історії Криму застосовуються інтерактивні форми та методи організації освітнього процесу: перегляди відеолекцій провідних дослідників історії Криму та кримськотатарського народу (зокрема, А. Іванця, С. Громенка, Г. Бекірової та ін.) [15; 16] з подальшим їх обговоренням, підготовка та захист студентських проєктів, виступи на наукових конференціях, семінари у формі диспутів та круглих столів.

Завдяки інформаційній підтримці ГО «Кримська родина», яку очолює Аніфе Куртсеїтова, студенти Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського у своїй роботі

активно використовують матеріали «Освітнього курсу Кримські татари: історія. Культура. Мистецтво». Ця інноваційна культурна ініціатива, яку ГО «Кримська родина» успішно реалізує у співпраці з Українським культурним фондом, має на меті поширення інформації про корінний народ України – кримських татар. На освітній онлайн-платформі викладаються відеолекції провідних істориків, дистанційні уроки, майстер-класи, що дозволяють створити всебічне уявлення про культурно-історичну спадщину кримськотатарського народу [17].

Одним із вагомих наслідків реалізації цього проекту стало видання першого адаптованого для дітей навчального посібника «Історія Криму і кримськотатарського народу», що побачив світ двома мовами: українською та кримськотатарською. У ньому зібрані матеріали істориків і дослідників Г. Бекірової, А. Іванця, С. Громенка, Ю. Тищенко та Б. Аблаєва. Електронна версія цього навчального посібника також активно використовується студентами у роботі [18].

У пригоді студентам стають численні матеріали, що викладаються на соціальній сторінці Кримського дому, який очолює Ахтем Сейтаблаєв [19], та на соціальних сторінках «Більше, ніж Крим», «Історія та культура кримських татар» [20, 21].

На семінарських заняттях студенти презентують власні проекти, в яких досліджують життя, побут, традиційні промисли, релігію та культуру кримських татар.

У процесі вивчення історії Криму у Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського практикується перегляд студентами сучасних художніх фільмів, у яких порушуються актуальні проблеми історії Криму та кримськотатарського народу, з подальшим їх обговоренням на заняттях. Зокрема, у рамках вивчення теми «Депортація кримських татар 1944 р.» студентам для самостійного перегляду пропонується художній фільм українського режисера кримськотатарського походження Ахтема Сейтаблаєва «Хайтарма», в якому відтворено події депортації. Студенти також знайомляться з цілою низкою документів, що проливають світло на обставини та перебіг трагічної для кримських татар події, свідченнями тих, хто особисто пережив депортацію [14; 22; 23]. На семінарському занятті відбувається обговорення фільму «Хайтарма», студенти діляться міркуваннями з приводу побаченого, висловлюють свої думки про те, наскільки автору фільму Ахтему Сейтаблаєву вдалося передати трагізм травневих подій 1944 р. у Криму, жертвою яких стали понад 200 тисяч безневинних людей.

При вивченні подій, що призвели до анексії Криму Росією, студентам пропонується перегляд художнього фільму режисера Тимура Яценка «Черкаси», що розповідає про початок окупації Криму та тритижневий опір російській військовій агресії українського мінного тральщика «Черкаси». Використовуючи цю художню реконструкцію, а також документальні

матеріали, студенти дискутують про об'єктивні та суб'єктивні чинники, що полегшили реалізацію Росією плану по захопленню Криму.

З метою поглибленого вивчення певних проблем історії Криму окремі студенти реалізують самостійні дослідження, здобутки яких апробують на студентських наукових конференціях. Зокрема, у грудні 2020 р. на XXIII науковій конференції молодих учених та студентів Навчально-наукового інституту історії та соціально-гуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського у студентських доповідях були порушені проблеми розгортання дисидентського руху, спрямованого на захист прав кримських татар, їх повернення на історичну батьківщину. Низка студентських досліджень була присвячена вивченню подій, що розгорнулися на півострові під час його анексії Росією, а також наслідків анексії Криму у суспільно-політичній та культурній сферах[24].

Використання різних форм і методів організації навчального процесу під час вивчення історії Криму допомагає майбутнім вчителям історії оволодівати системними знаннями про події та процеси, що відбувалися у регіоні, розвивати історичне, критичне та творче мислення, вміння критично аналізувати отриману з різних джерел інформацію, самостійно трактувати її, формувати політичну та правову культури, громадянську свідомість, активну соціальну позицію. Все це стане у пригоді у їхній подальшій професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи: Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.
2. Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи: Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
3. Іванець А. Перший Курултай: від кримськотатарських установчих зборів до національного парламенту. (1917 – 1918 рр.). Київ: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2016.
4. Іванець А., Когут А. Кримськотатарський національний рух у 1917–1920 рр. за архівами комуністичних спецслужб. Київ: К.І.С., 2019.
5. Громенко С. Забута перемога. Кримська операція Петра Болбочана 1918 року. Київ: К.І.С., 1918.
6. Бекірова, Г. Пів століття опору. Кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки): нарис політичної історії. Київ: Критика, 2017.
7. Кульчицький С., Якубова Л. Кримський вузол. Київ: ТОВ Видавництво «Кліо» 2019.
8. Бикова Т. Історичні передумови й перебіг ленінсько-сталінської кампанії татаризації в Кримській АСРР (1921–1928 рр.) Київ: Інститут історії

України, 2020. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0015334

9. Наш Крим: неросійські історії українського півострова: збірник статей. Київ: К.І.С., 2016. URL: https://old.uinp.gov.ua/sites/default/files/nash_krym_2016.pdf

10. Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / Відп. ред. В.А. Смолій. Київ: Інститут історії України, 2014. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7228-6/978-966-02-7228-6.pdf>

11. Крим від античності до сьогодення: Історичні студії / Відп. ред. В.Смолій. Київ: Наукова думка, 2014. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009799>

12. Якубова Л., Головка В, Примаченко Я. Русский мир на Донбасі та в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії: Аналітична доповідь. Київ: Інститут історії України, 2018. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0013906

13. Смолій В., Якубова Л. Крим і Донбас: проблеми й перспективи інтеграції в модерний український проект (аналітична записка) Київ: Інститут історії України, 2019. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0014596

14. Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015): Збірник документів та матеріалів. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. URL: <http://resource.history.org.ua/item/11024>

15. Іванець А. Відео лекція: «Чорне століття» в історії кримських татар. Частина 1, 2 URL: <https://www.bilgi.in.ua/lessons/urok-3-aneksiia-krymu-1783-roky-prychynu-peredumovy-i-naslidky-znyshchennia-krymskotatarskoj-derzhavy-krymskotatarska-revoliutsiia-pochatku-khkh-stolittia/>

16. Громенко С. КНР і УНР: кримські татари і Українська революція. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FY9L3ZtvzY>

17. Освітній курс «Кримські татари: історія. Культура. Мистецтво». URL: <https://www.bilgi.in.ua/courses/kurs-krymsky-tatary-istoriia-kultura-mystetstvo>.

18. Історія Криму та кримськотатарського народу. Навчальний посібник. / Бекірова Г., Іванець А., Тищенко Ю., Громенко С., Аблаєв Б. Київ: «Кримська родина»; «Майстер Книг», 2020. URL: https://www.bilgi.in.ua/wp-content/uploads/2020/10/book_history-ukr_nov.pdf

19. Кримський дім. URL: <https://www.facebook.com/CrimeanHouseKyiv/>

20. Більше, ніж Крим. URL: <https://www.facebook.com/morethancrimea/>
21. Історія та культура кримських татар. URL: <https://www.facebook.com/groups/1437995133164271/>
22. Депортація кримськотатарського народу, – як це відбувалося... (Спогади депортованих) URL: http://history.org.ua/LiberUA/Krimskiy_arkhiv/DepKrTatNar.pdf
23. Кримські татари 1944–1994 рр. Статті. Документи. Свідчення очевидців. Київ: Рідний край, 1995. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009385>
24. Програма XXIII наукової конференції молодих учених та студентів Навчально-наукового інституту історії та соціально-гуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» (грудень, 2020 р.). URL: <https://inst-hist.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/programa-konferencziyi-2020-1.pdf>

УДК: 37. 016+378. 016: 94 (560)

Полторак В.М.,

кандидат історичних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, м. Одеса

**ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ГАСТРОНОМІЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ У ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ШКОЛІ ТА
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
(НА ПРИКЛАДІ ОСМАНСЬКОЇ СПАДЩИНИ)**

Анотація: Протягом трьохсот років османської доби відбулись значні зміни в населенні та господарстві південного регіону. Поступово скорочувався відсоток кочового населення і зростало осіле землеробське, міста краю отримали поштовх до динамічного розвитку, оскільки потрапили в систему торговельно-економічних зв'язків із середземноморськими, кавказькими та балканськими володіннями османів. Матеріальна та нематеріальна цивілізація регіону недостатньо вивчені, в тому числі проблема їжі в його історії. Османська гастрономічна спадщина виявляється не лише в кримсько-татарській чи турецькій кухні, але і в регіональних українських системах: бессарабській, одеській та загалом в українській національній гастрономічній культурі.

Ключові слова: гастрономічні дослідження, кулінарна спадщина, османський період історії Південної України

Три століття ранньомодерної історії Північне Причорномор'я входило до володінь Османської імперії. Адміністративно переважну частину цього періоду межиріччя Дунаю та Дніпра поділялось на Очаківський та